

Heltai Miklós –

Szeretetpedagógia

1941-ben született Budapesten, édesapja tanár, édesanyja tanítónő volt. Iskoláit Gödöllőn és Budapesten végezte, az egyetemen történelem-latin szakos tanári oklevelet szerzett. 1963-tól a péceli gimnáziumban tanított, 1973-tól harminc évig a gödöllői Török Ignác Gimnáziumot igazgatta. Testvérei közül öten, négy gyermeke közül hárman szintén pedagógusok. Vezetője a Karácsony Sándor életművét kiadó és ismertető Csökmei Körnek, pedagógiai szemináriumokat tart a Károli Gáspár Református egyetemen, publikációi is e tárgykörből valók. Segíti a péceli református óvoda munkáját, legkedvesebb óráit nyolc unokája körében tölti.

Érdeklődéssel olvasom a mostani pedagógiai vitákat (a Magyar Nemzet c. napilapban is), s időnként meg-meglepődöm nagy tudású és kétségbevonhatatlanul jó szándékú kollégáim alapvető nevelési kérdésekben kifejtett véleményein. Mivel az általam figyelemmel kísért szakirodalomban is sok hasonló állásponttal találkozom, úgy gondolom, nem ártana – a tisztázás szándékával – ezekkel is foglalkozni.

Az egyik ilyen probléma a szeretetpedagógia mibenléte. Nagyon leegyszerűsítve a dolgot: az a benyomás alakult ki bennem, mintha a nevelés kiváló felkészültségű tudós művelői közül számosan egymást kizáró ellentétpárokból állnának. Tehát: vagy szeretet, vagy követelmény, vagy szeretet, vagy szigor. És aztán tovább mindaz, ami ebből következik és erre visszavezethető: vagy érdekesség, vagy unalom, vagy ismeret, vagy alkalmazás (ez utóbbi vonatkozásában tegyük engedelményt a pedagógia mai bikkfanyelvének: vagy kompetencia, vagy lexikális tudás). Ezeket a kérdéseket szeretném egy kicsit szálára szedni – hátha jobban szót érthetnének egymással – gyermekeink érdekében is. Vegyük előre a követelmény kérdését, ami mostanában újra

napirendre került az osztályozás, buktatás újraszabályozásával kapcsolatban.

Minden ismeretem és tapasztalatom birtokában vallom én is: igazságosan, tárgyilagosan osztályozni szinte lehetetlenség. Részletesebb bizonyítás helyett csak két példa. Tudjuk, az úgynevezett humán tárgyak esetében – a tények, leírások kivételével – igen nehéz egyértelműsíthető kérdéseket föltenni, az elemzések értékelése tehát eleve szubjektív. A természettudományok egzakt tárgyak, ezért az elemzéseknél is nagyobb a tere az objektivitásnak, megfogalmazhatóak egyértelmű kérdések, elvárhatók az egyértelmű válaszok. De vajon értik-e a gyerekek a természettudományok nyelvét, tehát magukat a kérdéseket? A másik: nyelvtanár létemre sem hittem el egy-egy szülőnek, hogy gyermekének nincs nyelvértéke – mindaddig, míg családi tapasztalatot nem szereztem arról, hogy bizony, van ilyen. Ezután viszont már más szemmel néztem a delikvens becsületes buzgalmát figyelembe nem vevő gyenge osztályzatokat. (Az is igaz viszont – s itt van a kutya elásva, de erről majd később – hogy az illető aztán, kinkeservesen, az átlagos időfelhasználás háromszorosával csak letette a nyelvvizsgát – mert egzisztenciálisan szüksége volt rá!)

A rossz osztályzat – vereség; a bukás – katasztrófa, s úgy kilódítja a gyermeket a maga világából, hogy kérdéssé válik, visszatál-e valaha? Bizony jobb lenne ezek nélkül élni az iskolai éveket, kérdés azonban, hogy lehet-e, s főleg: szabad-e?

Hadd kerülöm meg az egyenes választ, s hadd kérdezzem valamennyiőnk-től, szülőktől, nevelőtársaktól, szakemberektől: vajon abban a világban, ahová gyermekeink az iskolás évek után kilépnek, nincs küzdelem, vereség, bukás, igazságtalanság, mellőzés? S nincs ismétlés, újrakezdés, akár kétszer-háromszor, vagy még többször is; csak ideiglenes, majd tartós sikert, győzelmet, befutást, stb. ígér a megfutandó pálya? Mert ha ezekre a kérdésekre válaszuk az, hogy ma már – a régi emlékkönyvi verszet szavaival szólva – mindenkit rózsás úton vezet majd az élet, akkor valóban egyszer s mindenkorra félretehetjük a kvalifikációt, buktatást, követelményt, megkímélhetjük a tanulóifjúságot a lelki megrázkódtatásoktól, keserűségektől. Ha azonban világunk véletlenül mégsem a létező világok legjobbika, hanem olyan, amilyen, mióta világ a világ, akkor talán érdemes lenne a problémát más nézőpontból is vizsgálni.

Ady *A paraszt nyár* című versében a Nyár fiait, az erős, a mindig újrakezdő embereket mondja boldognak, az *Üzenet egykori iskolámba* néhány sora (valaha majd minden ballagási meghívón mottóként szerepelt) abban is eligazít, miként lesz az ember erős: „Hős harc az Élet és megélni szép, / Ha hozzáedzik tüzes szív-kohók / Ifjú vitézlők lengeteg szívét!”

Ne cifrázzuk a dolgot: a követelmény, s annak két legismertebb (de korántsem egyedüli) formája, az osztályozás és buktatás: edzés. Rossz dolgok, de szükséges rossz dolgok, mert nélkülük a valódi életnek csupán sterilizált mása lenne az iskolai, holott a kettő között csupán annyi a különbség: az iskolában garantált (vagy az kellene, hogy legyen) az

igazságtalanság jóvátétele és az újrakezdés lehetősége (a lehetőségek legszélső határáig, de nem a végtelenségig!).

Még világosabban: az iskola olyan küzdőtér, ahol a küzdelem azért folyik, hogy a delikvensnek megszokják a küzdelem, versenyt, megtanuljanak veszteni is, győzni is, s mindez azért lehetséges, mert ez a küzdelem még nem életre-halálra megy, a nevelő megértő küzdőfél, aki azért nehezíti a partnere dolgát, hogy erőfeszítésre készítse, merthogy azt is meg kell tanulni! S ember a talpán, aki el tudja ismerni, ha hibázott, s bocsánatot tud kérni, ha nem volt igazságos!

S igaz ugyan, hogy az igazságtalan osztályzatot nagyon nehéz elviselni, de az igazságtalanságot sem könnyű! De leginkább az az igaz, hogy a legnehezebb sora majd annak a gyermeknek lesz, aki nem tanulta meg a dolgokat elviselni, mert például – nem osztályozták iskolai életének éppen abban a szakaszában, az elején, mikor ezt kellett volna megtanulni! Ennek megtanulásához tehát nem az osztályzást, buktatást kell eltörölni, hanem a pedagógusokat kell jól felkészíteni e fájdalmas, de szükséges eszközök alkalmazására, hozzátéve mindjárt, hogy nem csak módszertani felkészítésre gondolok.

Csak jogi eszközökkel pedagógiai problémákat éppúgy nem lehet megoldani, mint a jogi problémákat csak pedagógiai eszközökkel. A büntetőjog azért büntető, mert büntet, utána alkalmaz pedagógiai eszközöket az úgynevezett „visszavezetés” előkészítésében. Hasonlóképpen: az életre való felkészítés bonyolult pedagógiai problémakomplexumában csak egyik fele az igazságnak az, hogy óvjuk gyermekeinket a lelki megrázkódtatásoktól, a másik fele viszont az, hogy lelki állóképességre kell őket kondicionálnunk! A probléma megoldását segítő jogi szabályozásnak az igazság mindkét vagy akárhány felére tekintettel kell lennie, vagy még inkább:

nem szabad lehetetleníteni a megoldások egyikét sem. Tehát szolgálnia kell a nevelést, nem uralkodni rajta! A magyar oktatáspolitikai régi kísértése a jogi eszközök, törvények és rendelkezések mindenhatóságába vetett hit, gyakorlati pedagógiánk pedig ugyanilyen kultikus tisztelettel hisz a módszer mindent megoldó mivoltában. Pedig az iskolában, a nevelésben is minden az emberen, az embereken múlik, törvény, rendelet, módszer sokat ront, s lényegesen kevesebbet segít, de problémákat meg nem oldja, soha!

Amíg az iskola és a tanár tekintélye kétségbevonhatatlan volt, sok igazságtalanság született osztályozás és buktatás vonatkozásaiban (a gyerekek ebből következő szenvedéseinek elsősorban a szépirodalom adott hangot, a *Légy jó mindhalálig* csak egy példa a sok közül). És mégis: mindez nem okozott annyi kárt a gyermekek lelkében, mint a követelmények jogi eszközökkel történő korlátlan enyhítése a közelmúltban. A nevelők ethosza, humanizmusa és műveltsége ugyanis jobban ellensúlyozta az osztályozás és buktatás negatívumait, mint a törvényi előírások a tanári igazságtalanságokat.

A szeretetpedagógia fogalmába tehát szigor, követelmény, megértés, megengedés, jóvátétel, büntetés, jutalom és még sok minden egyéb egyaránt beletartozik, a gyakorlatukhoz szükséges eszközökkel (osztályozás, buktatás, tényleges fegyelmi büntetések) s ha bármelyiket kivesszük, nem gazdagodnak, hanem szegényednek nevelő és növendék kapcsolati lehetőségei, azaz: csökkennek a nevelés lehetőségei.

Mindez persze nem azt jelenti, hogy vissza a tekintélyelvű, tanárközpontú neveléshez, ide visszaút már nem vezet. Hanem azt, hogy vissza az erkölcsös, művelt tanári személyiséghez, mert ide viszont vezetnek utak. Részben azért, mert pedagógus kollégáim nagyobb része most is ilyen, ha hagyják. A tanári esz-

köztárat szegényítő jogi szabályozás és tilalmak eltörlése részben helyreállítja a pedagógustársadalom utóbbi évtizedben szétzúzott önbecsülését, önbizalmát, részben visszaadja szabadságukat eszközeik megválasztásában. (Gondoljanak arra, hogy a buktatási tilalomhoz hasonló szabályozás lehetett volna az orvosoknál is, például a sebészeti beavatkozások tilalmazása, ez azonban – hála Istennek – eddig még senkinek nem jutott eszébe.)

Egy másik út a pedagógusképzés színvonalának helyreállítása, s itt nemcsak arról van szó, hogy a pedagógusképzésben az úgynevezett „bolognai” rendszer teljes mértékben használhatatlan, hanem arról is, hogy követelmények nélkül a tanárképzés színvonala sem emelhető. Nincs hely ezt a kérdéskomplexumot teljességében kifejteni, így csak két dolog a sok közül, ami a megvalósuláshoz nélkülözhetetlen: az érettségizettek közül sokan és a legjobbak jelentkezzenek tanárszakokra, ehhez viszont a pálya vonzásának helyreállítása szükséges (ennek minden anyagi és erkölcsi vonatkozásával együtt). Farkát harapó kígyóként persze ez az ügy is visszakanyarodik az iskolai követelmények színvonalának emeléséhez, a felsőoktatásban ugyanis lehetetlenség tudományos követelményeket állítani mindaddig, míg a tanulmányi idő nagyobb részében a középiskolai hiányokat kell pótolni.

A gyermekkor egy bizonyos szakaszában a jó osztályzatok sokaságának serkentő hatása az egyik legjobb pedagógiai eszköz. A serdülő nagyon kényes az igazságra, rossz jegyről, jó jegyről egyaránt meg kell győzni, nem szabad a fáradságot sajnálni. Az ifjonnal meg kell vívni, semmit nem szabad olcsón adni. A szorgalmas, izgulós gyerekeknek addig kell előlegezni a jó jegyet, míg meg nem nyugszik, s onnét már lehet reálisan értékelni. A lusta, felületes gyerekeknek addig kell adni a rossz jegyet, míg válaszütra nem kerül, s el nem kezdi a tanulást – muszájból. S hogy visszatérjek az

elején emlegetett nyelvtanulási példához: bizony, akinek nincs nyelvérzéke, ezen a címen nem kaphat jobb jegyet, még akkor sem, ha szorgalmas. De kaphat biztatást és időt. Mert tudomásul kell vennünk, minden embernek más a fejlődési üteme, de azt is: a szükség nagy úr, s azt is kikényszeríti belőlünk, amiről azt hisszük: lehetetlen!

Mindez pedig, még egyszer mondom, nem más, mint edzés.

Smindez, mondom még egyszer, nem módszer, s ezért, bár a módszertan a tanárképzés fontos része, alapvetően mégsem onnét sajátítható el, hanem – mondjuk így – lelki kultúráltság, s ez, nevelőtársaim számára is csakis tüzes szív kohók, eleven emberi kapcsolatok közvetítésével sajátítható el: családban, iskolában, egyetemen, főiskolán.

Értelmes szeretetpedagógia az, amely értőn, a gyermek érdekében követelményeket támaszt. A jó pedagógus olyan, mint a jó tréner: az edzésen egyre nehezebb feladatokat ad, a feltételeket egyre jobban közelíti a valódi versenyfeltételekhez, talán túl is megy rajtuk: szeretetből.

A valódi szeretetpedagógia tudja, hogy az érdekesség motivációja nélkül képtelenség a tanulás megszerettetése, de azt is, hogy a tanulás értelmét csak akkor láthatja be a gyermekifjú, ha annak nehézségével is tisztába jön, mert akkor veszi tudomásul, hogy az eredményeket sehol nem adják ingyen, nem adhatjuk tehát így a tanulásban, iskolában sem.

A valódi szeretetpedagógia (a valódi pedagógia) nem veszi be azt a maszlagot, hogy valaki bármely területen is kompetens lehet ismeretek nélkül. Arról lehet is, kell is vitatkozni, hogy mi legyen a mértéke a megtanulandó lexikális anyagnak, de ennek megállapításához ne az iskolán kései bosszút állni akaró, valahai rossz diákok siránkozása legyen a bázis, hanem hívják segítségül a tanuláslélektant, s meg fognak lepődni: milyen sokat képes megtanulni az átlagos ember – az

agylágyulás veszedelme nélkül. És milyen jó lelki edzés a tanulás. S tanulni talán mégiscsak egészségesebb időtöltés, mint plázákban múlatni, diszkókban agyonütni az olcsó időknél hasztalan sokát!

ÖSSZEFOGLALÓ

A helyesen értelmezett nevelésben szeretet és követelmény, kompetencia és lexikális tudás nem kizárják, hanem feltételezik egymást. A követelményben azt kapja meg az ifjú lélek, amire a legnagyobb szüksége van: az önmagáért való felelősség kifejlődésének lehetőségét. A tanulás: munka, és a munka nem könnyű, bár megkönnyíti, ha érdekessége és értelme kiderül diák és tanár interakciójában, valódi kompetencia azonban csak ismeretekre épülhet. A pedagógia teljességére építő nevelés az életre edzi gyermekeinket. Azzal tekinti embernek őket, hogy nem titkolja előlük az élet nehézségeit, kóstolót ad belőlük kellő nehézségű tanulnivalóval, osztályozással, értékeléssel. S azért szeretetpedagógia, mert mindig megadja a viszonyulásban az újrakezdés, sőt „újratervelés” lehetőségét.

SUMMARY

In the right education love and demanding, competence and lexical knowledge do not not exclude but condition each other. From a demanding teacher the young soul gets what it really needs: possibility of becoming responsible. Learning is work and working is not easy, although it can be easier if it appears interesting and meaningful within the teacher-student interaction. Real competence can be based only on knowledge. Education built on holistic pedagogy teaches our children for life. It does not convey from them the difficulties of life, it trains them with demanding efforts to learn and grading. It is the pedagogy of love because it always gives the possibility of a new start.